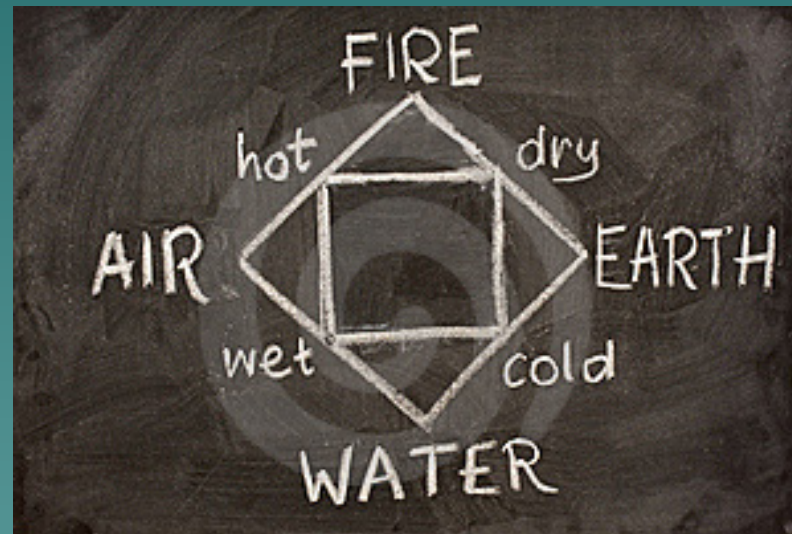

A FÖLD LÉGKÖRÉNEK ÖSSZETÉTELE

A Föld szilárd kérgét gáznemű közeg
övezi, amelyet levegőnek hívunk.

Empedoklész (i.e. 484-424): A levegő anyag, egyike a négy
őselemnek

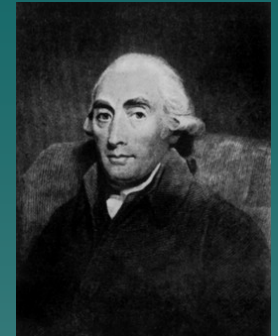
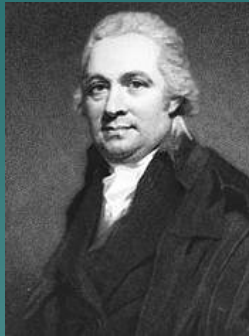

Több mint 2000 évig nincs új ötlet!

18. század: az analitikai kémia hajnala

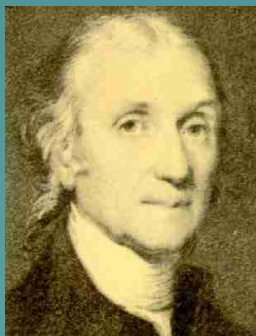
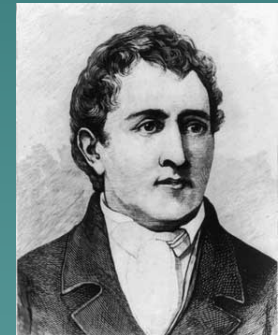
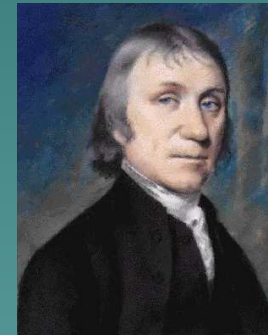
a levegő nem őselem – vegyület vagy gázkeverék?

1756: **Joseph Black** felfedezi a szén-dioxidot a légkörben

1772: **Daniel Rutherford** felfedezi a nitrogént a légkörben

1774: **Joseph Priestly** és **Carl Wilhelm Scheele** felfedezi az oxigént a légkörben

1781: **Henry Cavendish**: a levegő 20,83%-a **oxigén (20,95%)**, 78,33%-a **nitrogén (78,08%)**, 0,83% egyéb

(J. W. S. Rayleight és W. Ramsey, 1894: az argont felfedezése (0,93%))

Sir Henry Davy (1778-1829):

a levegő vegyület, különben az oxigén és a nitrogén fajsúly szerint szétválna

- az oxigén/nitrogén arány nem állandó, kémiai úton megváltoztatható
- a levegő fizikai tulajdonságai megfelelnek az oxigén-nitrogén gázkeverék tulajdonságainak
- nitrogén + oxigén vegyítésénél nincs térfogatváltozás
- az oxigén/nitrogén arány kb. 1:3,75 → $N_{15}O_4$ vagy bonyolultabb – valószínűtlen

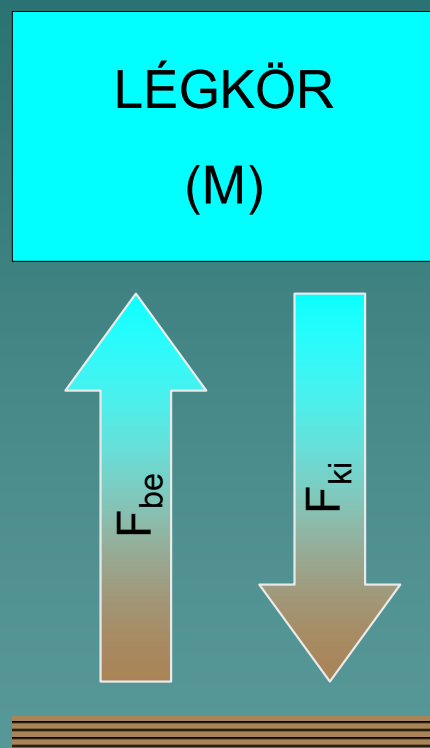
A levegő gázkeverék, a természetes, tiszta levegő is számtalan gáz keveréke.

Szennyezett, városi levegő: akár több ezer komponens

Gáz		mennyiség	τ
Állandó			
nitrogén	N ₂	78,084 %	~10 ⁶ év
oxigén	O ₂	20,946 %	5·10 ³ év
argon	Ar	0,934 %	
neon	Ne	18,18 ppm	
hélium	He	5,24 ppm	1·10 ⁷ év
kripton	Kr	1,14 ppm	
xenon	Xe	0,087 ppm	
Változó			
szén-dioxid	CO ₂	390 ppm	(10 év)
metán	CH ₄	1,8 ppm	(7 év)
hidrogén	H ₂	0,5 ppm	6,5 év
dinitrogén-oxid	N ₂ O	0,3 ppm	(110 év)
ózon	O ₃	(1-5)·10 ⁻² ppm [#]	~2 év [#]
Erősen változó			
víz	H ₂ O	(0,4-400)·10 ² ppm	~10 nap
szén-monoxid	CO	0,05-0,25 ppm	0,2-0,5 év
nitrogén-dioxid	NO ₂	(0,1-5)·10 ⁻³ ppm	8-10 nap
ammónia	NH ₃	(0,1-10)·10 ⁻³ ppm	~5 nap
kén-dioxid	SO ₂	(0,03-30)·10 ⁻³ ppm	~2 nap
kén-hidrogén	H ₂ S	(<0,01-0.6)·10 ⁻³ ppm	~0,5 nap

Légköri tartózkodási idő (τ):

kvázi-stacionárius állapotra értelmezzük
(a légkör összetétele nem változik)

$$\text{kvázi-stacionaritás} \Rightarrow F_{be} = F_{ki}$$

$$\tau = \frac{M}{F_{be}} = \frac{M}{F_{ki}}$$

$$M = F_{be} \cdot \tau$$

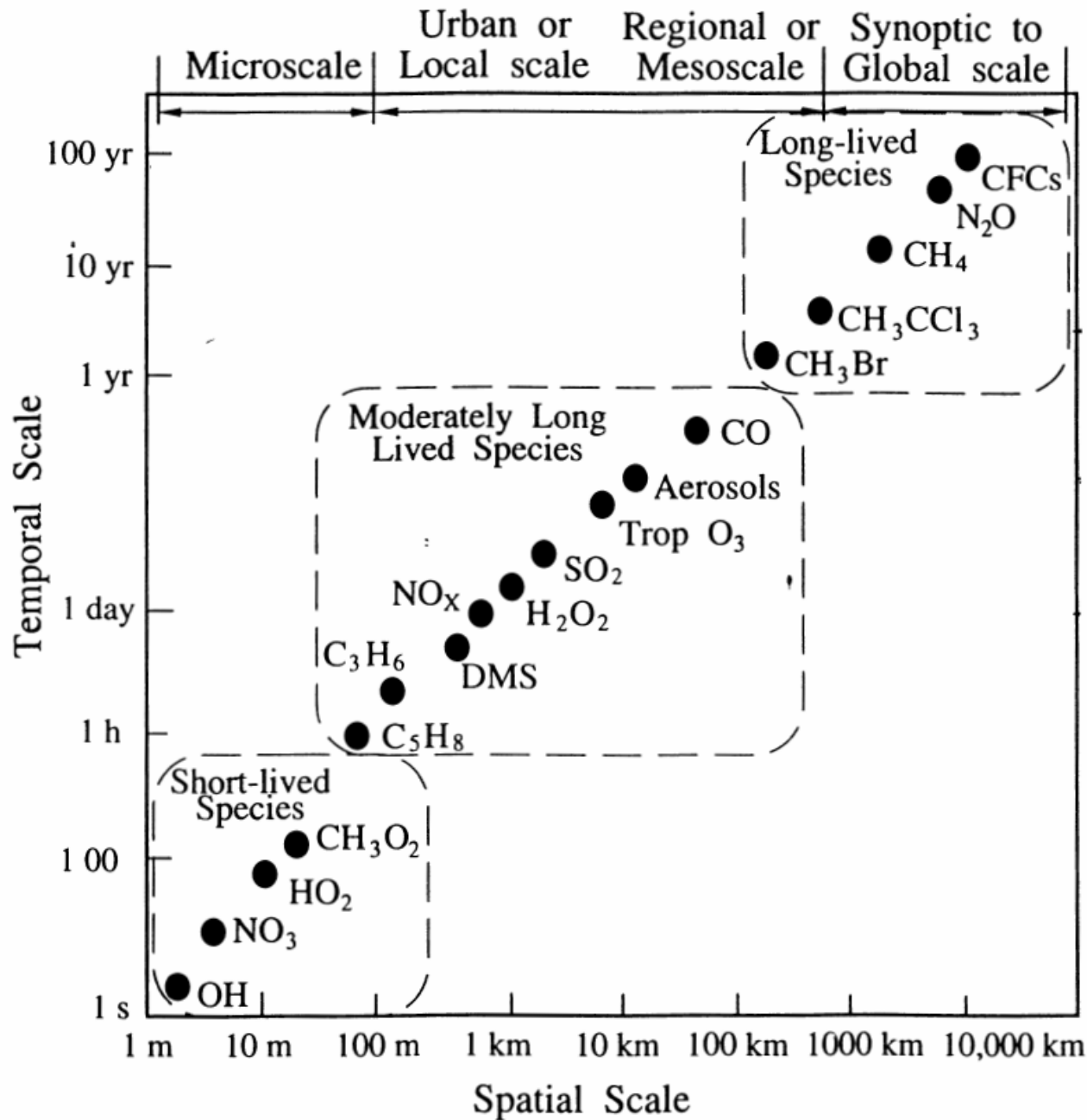
$$M = F_{ki} \cdot \tau$$

$\tau > 100$ év -- állandó gázok

$\tau \sim 1-100$ év -- változó gázok

$\tau < 1$ év -- erősen változó gázok

Tartózkodási idő – térbeli változékonyság

Mennyiségek:

- tömeg/térfogat - koncentráció
- darab/térfogat - darab-koncentráció
- térfogat/térfogat - térfogat-arány, térfogati keverési arány
- tömeg/tömeg - tömeg-arány, tömeg keverési arány
- mol/mol - mol(áris) arány

Ideális gázok esetén a kapcsolatot az egyesített gáz-törvény teremti meg:

$$p \cdot V = m \cdot R \cdot T$$

$$R = 8,314 \text{ kg m}^2/\text{s}^2/\text{K}/\text{mol}$$

$$A = 6,021 \cdot 10^{23} \text{ (darab)}/\text{mol}$$

Légkörben: térfogat-arány, mol-arány, koncentráció

Reakciókinetikában: darab-koncentráció

Gáz		mennyiség	τ
Állandó			
nitrogén	N ₂	78,084 %	~10 ⁶ év
oxigén	O ₂	20,946 %	5·10 ³ év
argon	Ar	0,934 %	
neon	Ne	18,18 ppm	
hélium	He	5,24 ppm	1·10 ⁷ év
kripton	Kr	1,14 ppm	
xenon	Xe	0,087 ppm	
Változó			
szén-dioxid	CO ₂	390 ppm	(10 év)
metán	CH ₄	1,8 ppm	(7 év)
hidrogén	H ₂	0,5 ppm	6,5 év
dinitrogén-oxid	N ₂ O	0,3 ppm	(110 év)
ózon	O ₃	(1-5)·10 ⁻² ppm [#]	~2 év [#]
Erősen változó			
víz	H ₂ O	(0,4-400)·10 ² ppm	~10 nap
szén-monoxid	CO	0,05-0,25 ppm	0,2-0,5 év
nitrogén-dioxid	NO ₂	(0,1-5)·10 ⁻³ ppm	8-10 nap
ammónia	NH ₃	(0,1-10)·10 ⁻³ ppm	~5 nap
kén-dioxid	SO ₂	(0,03-30)·10 ⁻³ ppm	~2 nap
kén-hidrogén	H ₂ S	(<0,01-0.6)·10 ⁻³ ppm	~0,5 nap

Mennyiségek: térfogati keverési arány

térfogat-arány

10^{-2}	%	
10^{-6} ($10^{-4}\%$)	ppm	$\mu\text{mol/mol}$
10^{-9} ($10^{-7}\%$)	ppb	nmol/mol
10^{-12} ($10^{-10}\%$)	ppt	pmol/mol

(ppm, ppb, ppt – nem SI, de eltűrt)

Prefixumok:

10^{-3}	milli- (m)	10^3	kilo- (k)
10^{-6}	mikro- (μ)	10^6	mega- (M)
10^{-9}	nano- (n)	10^9	giga- (G)
10^{-12}	piko- (p)	10^{12}	terra- (T)
10^{-15}	femto- (f)	10^{15}	peta- (P)
10^{-18}	atto- (a)	10^{18}	exa- (E)

Nitrogén 78,08%

Oxigén 20,95%

Argon 0,93%

Vízgőz 3,56%

Szén-dioxid 0,04%

Összesen 103,56%

